

Województwo śląskie 1945—1950 Zarys dziejów politycznych

Instytut Pamięi Narodowej –
Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu,
Oddział w Katowicach

Województwo śląskie 1945—1950 Zarys dziejów politycznych

pod redakcją
Adama Dziuroka i Ryszarda Kaczmarka

Wydanie drugie

Katowice 2014

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach,
Katowice 2014

Drugie wydanie powstało przy współpracy
Instytutu Badań Regionalnych Biblioteki Śląskiej w Katowicach

Recenzent: prof. dr hab. Piotr Madajczyk

Projekt okładki: Mateusz Mazurkiewicz

Na okładce zamieszczono:
Urząd Wojewódzki w Katowicach – widok z lat pięćdziesiątych XX wie-
ku (fotografia ze zbiorów Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach)

Redakcja: Olga Nowak

Redakcja drugiego wydania: Anna Kubica

Redakcja techniczna: Dawid Keller, Janusz Mokrosz

Korekta drugiego wydania: Anna Kubica

Skład i łamanie:
Agencja Reklamowo-Wydawnicza „ILLUSTRIS” Damian Halmer
ul. Szybowa 7A/1, 41-808 Zabrze

Druk:
Drukarnia „Tekst” Sp.j.
Emilia Zonik i Wspólnicy
ul. Wspólna 19, 20-344 Lublin

ISBN 978-83-7629-760-6

Spis treści

Wstęp (Adam Dziurok, Ryszard Kaczmarek)	17
Przedmowa do wydania drugiego (Adam Dziurok, Ryszard Kaczmarek)	21
Część pierwsza: Skutki II wojny światowej	
Województwo śląskie pod okupacją niemiecką (Ryszard Kaczmarek)	25
Struktura administracyjna prowincji górnośląskiej	25
Konsekwencje niemieckiej polityki narodowościowej	26
Nazyfikacja Górnego Śląska	30
Niemieckie przygotowania do obrony i ewakuacja prowincji górnos Śląskiej w 1945 roku	32
Działania wojenne na Górnym Śląsku w 1945 roku (Bartłomiej Warzecha)	35
Działania wojenne w pasie na wschód od Opola (17—24 stycznia 1945 roku)	36
Walki o przyczółki na Odrze między Opolem a Brzegiem (22 stycznia—15 lutego 1945 roku)	37
Działania wojenne w rejonie okręgu przemysłowego (19—28 stycznia 1945 roku)	38
Działania wojenne w lutym 1945 roku na Górnym Śląsku Końcowy etap walk na Górnym Śląsku (marzec—maj 1945 roku)	41
Skutki wkroczenia Armii Czerwonej i działalności NKWD w 1945 roku (Zygmunt Woźniczka)	49

Część druga: Polska administracja w województwie śląskim

Powstanie polskiej administracji na terenach wyzwolonych (Maciej Fic)	73
Podział administracyjny	79
„Województwo śląsko-dąbrowskie” czy województwo śląskie (Maciej Fic)	79
Nowy podział administracyjny (Maciej Fic)	81
Spór o granicę polsko-czechosłowacką (Krzysztof Nowak)	91
Administracja województwa śląskiego (Maciej Fic)	101
Administracja wojewódzka	101
Władze powiatowe, miejskie i gminne	113
Władze samorządowe	120
Część trzecia: Obóz władzy	
„Obóz rządowy”	135
PPR i partie koncesjonowane (Kazimierz Miroszewski)	135
Organizacje polityczne ludności żydowskiej (Aleksandra Namysło)	144
Referendum i wybory do Sejmu Ustawodawczego (Kazimierz Miroszewski)	152
Obóz władzy po wyborach do Sejmu Ustawodawczego (Kazimierz Miroszewski)	165
Obóz władzy na Śląsku Opolskim (Bernard Linek)	175
Aparat bezpieczeństwa — struktury i działalność (Zygmunt Woźniczka)	187
Prokuratura i sądownictwo	217
Prokuratura powszechna i specjalna (Kazimierz Miroszewski)	217
Sądownictwo powszechne i specjalne (Kazimierz Miroszewski)	224
Wojskowy wymiar sprawiedliwości (Tomasz Kurpierz)	228
Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym (Kazimierz Miroszewski)	235
System obozowy (Kazimierz Miroszewski)	243
Obozy radzieckie	245
Obozy UBP	248

Obozy pracy przymusowej	250
-------------------------	-----

Część czwarta: Opozycja polityczna i podziemie

Legalna opozycja polityczna	257
Spółceństwo wobec nowej władzy (Zygmunt Woźniczka)	257
Polskie Stronnictwo Ludowe (Kazimierz Miroszewski)	271
Stronnictwo Pracy (Aleksandra Namysło)	288
Nurt socjalistyczny (Zygmunt Woźniczka)	307
Organizacje podziemnej konspiracji	315
Podziemie poakowskie (Adam Dziuba)	315
Organizacje poakowskie w okresie styczeń— wrzesień 1945 roku	316
Organizacja „Nie”	320
Okręg Śląski Delegatury Sił Zbrojnych	322
Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”	325
Okręg Śląski Konspiracyjnego Wojska Polskiego „Klimczok”	332
Lokalne organizacje i grupy poakowskie w 1946—1947 roku	333
Podziemie poakowskie w latach 1947—1950	336
Podziemie narodowe	341
Stronnictwo Narodowe (Zygmunt Woźniczka)	341
Narodowe Zjednoczenie Wojskowe (Dariusz Węgrzyn)	355
Konspiracja NSZ — od Narodowych do Śląskich Sił Zbrojnych (Dariusz Węgrzyn)	360

Część piąta: Kościoły i związki wyznaniowe w nowej rzeczywistości

Kościół katolicki	383
Diecezja katowicka (Jerzy Myszor)	383
Administracja Apostolska Śląska Opolskiego (Wanda Musialik)	403
Część diecezji częstochowskiej w granicach województwa śląskiego (Mariusz Trąba)	418
Kościół ewangelicki na Górnym Śląsku (Henryk Czembor)	431
Żydowskie zrzeszenia religijne (Aleksandra Namysło)	443
Mniejszości wyznaniowe (Jerzy Myszor)	451

Część szósta: Narodowa identyfikacja

Problemy narodowościowe w województwie śląskim i sposoby ich rozwiązania (Adam Dziurok)	459
Rehabilitacja	461
Wysiedlenia	480
Przymusowe zatrudnienie Niemców i volksdeutschów	488
Obozy	491
Rozliczenia ze „zbrodniarzami faszystowsko-hitlerowskimi”	494
„Odniemczanie” i repolonizacja	496
„Repatrianci”, przesiedleńcy i reemigranci	502
Stosunki między Górnślązakami a ludnością napływową	508
Weryfikacja narodowościowa i akcja osadnicza na Śląsku Opolskim (Bernard Linek)	513
Polityka narodowościowa w latach 1945—1946	517
Wysiedlenia poczdamskie a akcja łączenia rodzin	530
„Walka z nawrotem niemczyzny” 1946—1948	535
Konsekwencje dla sytuacji narodowościowej zwrotu politycznego lat 1948—1949	539
Podziemie niemieckie (Aleksandra Żłobińska)	543
Problemy narodowościowe na Śląsku Cieszyńskim (Krzysztof Nowak, Alicja Pylypenko-Czepczor)	555
Zakończenie (Adam Dziurok, Ryszard Kaczmarek)	575
Wykaz wykorzystanych źródeł i literatury	579
Indeks nazwisk (Paweł Stachura)	617
Indeks miejscowości (Paweł Stachura)	637
Zusammenfassung	645
Summary	647
Wykaz skrótów (Anna Kubica)	649

Inhaltsverzeichnis

Einleitung (Adam Dziurok, Ryszard Kaczmarek)	17
Vorwort (Adam Dziurok, Ryszard Kaczmarek)	21

Der erste Teil: Die Folgen des 2. Weltkrieges

Die schlesische Woiwodschaft unter der deutschen Besetzung (Ryszard Kaczmarek)	25
Die Verwaltungstruktur von der Provinz Oberschlesien	25
Die Folgen der deutschen Volkstumpolitik	26
Die Nazifizierung Oberschlesiens	30
Deutsche Verteidigungsvorbereitungen und die Evakuierung der Provinz Oberschlesien im Jahre 1945	32
Die Kriegshandlungen in Oberschlesien im Jahre 1945 (Bartłomiej Warzecha)	35
Die östlich von Oppeln geführten Kriegshandlungen (17.—24. Januar 1945)	36
Die Kämpfe um Brückenköpfe an der Oder zwischen Oppeln und Brieg (22. Januar—15. Februar 1945)	37
Die Kriegshandlungen im oberschlesischen Industriebezirk (19.—28. Januar 1945)	38
Die Kriegshandlungen im Februar 1945	41
Die Kämpfe in Oberschlesien (März—Mai 1945) im Endstadium	43
Die Folgen des Eingriffs von der Roten Armee und der NKWD-Tätigkeit im Jahre 1945 (Zygmunt Woźniczka)	49

Der zweite Teil: Polnische Verwaltung in der Woiwodschaft Schlesien

Die Entstehung der polnischen Verwaltung auf befreiten Gebieten (Maciej Fic)	73
---	----

Die Verwaltungsstruktur	79
„Woiwodschaft Schlesien-Dombrowa“ oder „Schlesische Woiwodschaft?“ (Maciej Fic)	79
Neue Verwaltungsstruktur (Maciej Fic)	81
Der Streit um die polnisch-tschechoslowakische Grenze (Krzysztof Nowak)	91
Die Verwaltung von der Woiwodschaft Schlesien (Maciej Fic)	101
Die Woiwodschaftsverwaltung	101
Die Kreis-, Staats- und Gemeindebehörde	113
Die Kommunalbehörde	120

Der dritte Teil: Die Regierungskräfte

„Das Regierungslager“	135
PPR und konzessionierte Parteien (Kazimierz Miroszewski)	135
Politische Organisationen des jüdischen Volkes (Aleksandra Namysło)	144
Die Volksabstimmung und die Wahlen zum Gesetzgebenden Sejm (Kazimierz Miroszewski)	152
Die Regierungskräfte nach den Wahlen zum Gesetzgebenden Sejm (Kazimierz Miroszewski)	165
Die Regierungskräfte in Oppelner Schlesien (Bernard Linek)	175
Der Sicherheitsapparat — seine Struktur und Tätigkeit (Zygmunt Woźniczka)	187
Staatsanwaltschaft und Justiz	217
Die allgemeine Staatsanwaltschaft und die Sonderstaatsanwaltschaft (Kazimierz Miroszewski)	217
Die allgemeine Gerichtsbarkeit und die Sondergerichtsbarkeit (Kazimierz Miroszewski)	224
Die Militärjustiz (Tomasz Kurpierz)	228
Die Sonderkommission zur Missbrauch- und Wirtschaftssabotagebekämpfung (Kazimierz Miroszewski)	235
Das Lagersystem (Kazimierz Miroszewski)	243
Sowjetische Lager	245
UBP Lager	248
Zwangsarbeitslager	250

Der vierte Teil: Politische Opposition und der Untergrund

Legale politische Opposition	257
Die Gesellschaft der neuen Macht gegenüber (Zygmunt Woźniczka)	257
Polnische Volkspartei (PSL) (Kazimierz Miroszewski)	271
Arbeitspartei (SP) (Aleksandra Namysło)	288
Sozialisten (PPS) (Zygmunt Woźniczka)	307
Geheime Untergrundorganisationen	315
Der Post-AK (Landesarmee-Untergrund) (Adam Dziuba)	315
Post-AK-Organisationen (Januar—September 1945)	316
Organisation „NIE“	320
Schlesischer Bezirk der Organisation „Delegatura Sił Zbrojnych“	322
Der Verband „Wolność i Niezawisłość“	325
Schlesischer Bezirk der Organisation Konspiracyjne Wojsko Polskie — „Klimczok“	332
Lokale Organisationen und Post-AK-Gruppen in der Woiwodschaft Schlesien 1946—1947	333
Der Post-AK 1947—1950	336
Der nationale Untergrund	341
Nationalpartei (Zygmunt Woźniczka)	341
Nationaler Militärverein (Dariusz Węgrzyn)	355
NSZ — von Nationalen zu Schlesischen Streitkräften (Dariusz Węgrzyn)	360

Der fünfte Teil: Kirchen und Konfessionen in neuer Wirklichkeit

Katholische Kirche	383
Die Diözese Kattowitz (Jerzy Myszor)	383
Apostolische Verwaltung in Oppelner Schlesien (Wanda Musialik)	403
Ein Teil der Tschenstochauer Diözese in den Grenzen der Woiwodschaft Schlesien (Mariusz Trąba)	418
Evangelische Kirche in Oberschlesien (Henryk Czembor)	431
Jüdisch konfessionelle Vereine (Aleksandra Namysło)	443
Konfessionelle Minderheiten (Jerzy Myszor)	451

Der sechste Teil: Nationalidentifikation

Nationalitätsprobleme in der Woiwodschaft Schlesien und deren Lösung (Adam Dziurok)	459
Rehabilitierung	461
Aussiedlungen	480
Die Zwangsarbeit der Deutschen und Volksdeutschen	488
Lager	491
Abrechnungen mit faschistischen und nationalsozialistischen Verbrechern	491
„Entdeutschung“ und „Repolonisierung“	496
„Repatriierte“, Umsiedler und Rückwanderer	502
Beziehungen zwischen den Oberschlesiern und den Zuwanderern	508
Die Nationalitätsüberprüfung und die Kolonisierungsaktion in Oppelner Schlesien (Bernard Linek)	513
Die Nationalitätspolitik in den Jahren 1945—1946	517
Potsdamer Aussiedlungen und die Familienwiedervereinigung	530
„Die Bekämpfung des Rückfalls von der deutschen Sprache“ (1946—1948)	535
Die Folgen der Politik von den Jahren 1948—1949 für die Nationalitätsbeziehungen	539
Deutscher Untergrund (Aleksandra Żłobińska)	543
Die Nationalitätsprobleme in Teschener Schlesien (Krzysztof Nowak, Alicja Pylypenko-Czeczor)	555
Abschluss (Adam Dziurok, Ryszard Kaczmarek)	575
Literaturverzeichnis und Quellenverzeichnis	579
Namenverzeichnis (Paweł Stachura)	617
Ortsnamenverzeichnis (Paweł Stachura)	637
Zusammenfassung	645
Summary	647
Abkürzungsliste (Anna Kubica)	649

Table of contents

Introduction (Adam Dziurok, Ryszard Kaczmarek)	17
Preface (Adam Dziurok, Ryszard Kaczmarek)	21

Part One: Effects of World War II

Silesian voivodship under German occupation (Ryszard Kaczmarek)	25
Administrative structure of Uppersilesian Province	25
Consequences of German ethnic politics	26
Nazification of Upper Silesia	30
German preparations for defense and evacuation of Uppersilesian Province in 1945	32
Military actions in Upper Silesia in 1945 (Bartłomiej Warzecha)	35
Military actions west of Opole (January 17—24th, 1945)	36
Battles for bridgeheads on the Odra between Opole and Brzeg	37
Military actions in Uppersilesian industrial district (January 19—28th, 1945)	38
Military actions in February 1945	41
Final stage of battles in Upper Silesia (March—May 1945)	43
Effects of the Red Army invasion and NKWD activity in 1945 (Zygmunt Woźniczka)	49

Part Two: Polish administration in Silesian voivodship

Establishment of Polish administration in the emancipated territories (Maciej Fic)	73
Administrative division	79
„Śląsko-dąbrowskie voivodship“ or Silesian voivodship (Maciej Fic)	79

New administrative division (Maciej Fic)	81
Conflict about Polish-Czechoslovakian borderline (Krzysztof Nowak)	91
Administration of Silesian voivodship (Maciej Fic)	101
Voivodship administration	101
County, municipal and district authorities	113
Municipal authorities	120
Part Three: Power Camp	
"Government camp"	135
PPR and licensed parties (Kazimierz Miroszewski)	135
Political organizations of the Jewish people (Aleksandra Namysło)	144
Referendum and elections to the Legislative Sejm (Kazimierz Miroszewski)	152
Power camp after elections to the Legislative Sejm (Kazimierz Miroszewski)	165
Power camp in Opole Silesia (Bernard Linek)	175
Security service — structures and activity (Zygmunt Woźniczka)	187
Prosecutor's office and judiciary	217
Public and special prosecutor's office (Kazimierz Miroszewski)	217
Public and special judiciary (Kazimierz Miroszewski)	224
Military dimension of justice (Tomasz Kurpierz)	228
Special Committee to Fight with Economic Abuse and Loss (Kazimierz Miroszewski)	235
Camp system (Kazimierz Miroszewski)	243
Soviet camps	245
UBP camps	248
Forced labour camp	250
Part Four: Political opposition and underground	
Legal political opposition	257
Society and new authorities (Zygmunt Woźniczka)	257
The Polish Peasant's Party (Kazimierz Miroszewski)	271
The Labour Party (Aleksandra Namysło)	288

Socialistic current (Zygmunt Woźniczka)	307
Organizations of underground conspiracy	315
The Post-Home Army underground (Adam Dziuba)	315
The Post-Home Army organizations between January and September 1945	316
"Nie" organization	320
Silesian District of the Armed Forces Branch Office	322
"Wolność i Niezawisłość" Association	325
Silesian District of "Klimczok" Conspirational Polish Army	332
Local organizations and Post-Home Army groups in Silesian voivodship between 1946 and 1947	333
The Post-Home Army underground between 1947 and 1950	336
National underground	341
National Party (Zygmunt Woźniczka)	341
National Military Union (Dariusz Węgrzyn)	355
NSZ Conspiracy — from National to Silesian Armed Forces (Dariusz Węgrzyn)	360
Part Five: Churches and religious unions	
The Catholic Church	383
Katowice diocese (Jerzy Myszor)	383
Apostolic Administration of Opole Silesia (Wanda Musialik)	403
Part of Częstochowa diocese within the borderline of Silesian voivodship (Mariusz Trąba)	418
The Evangelic Church in Upper Silesia (Henryk Czembor)	431
The Jewish religious associations (Aleksandra Namysło)	443
Religious minorities (Jerzy Myszor)	451
Part Six: National Identification	
Ethnic problems in Silesian voivodship and ways of solving them (Adam Dziurok)	459
Rehabilitation	461
Displacement	480
Forced employment of Germans and volksdeutsch	488
Camps	491
Settling accounts with Nazi and Hitlerian criminals	494
"Degermanization" and repolonization	496
"Repatriants" Displaced people and reemigrants	502
Relationships between Uppersilesians and immigrants	508

Ethnic verification and settlement action in Opole Silesia	
(Bernard Linek)	513
Ethnic politics between 1945—1946	517
Potsdam displacement and action of family reunion	530
“A battle with the return of the German language” between 1946 and 1948	535
Consequences for the ethnic situation of the political turn between 1948 and 1949	539
German underground (Aleksandra Żłobińska)	543
Ethnic problems in Cieszyn Silesia	
(Krzysztof Nowak, Alicja Pylypenko-Czepczor)	555
Conclusion (Adam Dziurok, Ryszard Kaczmarek)	575
List of sources and literature	579
List of names (Paweł Stachura)	617
List of places (Paweł Stachura)	637
Zusammenfassung	645
Summary	647
Abbreviations (Anna Kubica)	649

ISBN 978-83-7629-760-6

Województwo śląskie 1945–1950

Minęło siedem lat od ukazania się pierwszego wydania obszernego tomu „Województwo śląskie 1945–1950. Zarys dziejów politycznych”. Nakład książki wyczerpał się błyskawicznie, a sprawy śląskie cieszą się nadal dużym zainteresowaniem, zwłaszcza w kontekście dyskusji o pierwszych latach rządów komunistycznych. Był to okres skomplikowanych procesów historycznych i gwałtownych zmian politycznych i społecznych. To nie tylko budowa struktur nowej władzy – obcej i narzuconej, eliminacja opozycji, walka z Kościołem, ale też cały bagaż negatywnych doświadczeń związanych z wkroczeniem Armii Czerwonej, rozliczeniami narodowościowymi czy ruchami migracyjnymi, które odmieniły oblicze regionu. W 2015 roku będziemy upamiętniać rocznicę tzw. tragedii górnośląskiej. W niniejszym tomie przyczyny i przebieg tego dramatu przedstawione są szczegółowo i w całym skomplikowanym splocie różnorodnych czynników wpływających na dzieje województwa śląskiego w pierwszych powojennych latach.

(Fragment przedmowy do wydania drugiego książki)

